

ВИНА ЯК УМОВА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ ОСОБАМИ З ВАДАМИ ВІКУ

І.С. Тімуш

*доктор юридичних наук, професор,
заступник директора ННІ права та психології*

І.А. Коваленко

здобувач кафедри цивільного права і процесу НАВС

Постановка проблеми. Загальновизнаним в юридичній науці є визначення підстав відповідальності як сукупності обставин, наявність яких робить юридичну відповідальність можливою і належною. До числа таких обставин відносять нормативну (юридичну) і фактичну підстави відповідальності. Нормативна підстава юридичної відповідальності передбачає наявність правових норм, які визначають можливу і необхідну поведінку суб'єкта правовідносин, накладають заборону на певну поведінку, та система санкцій і правових приписів, що визначають процес реалізації відповідальності. Фактичною підставою для настання юридичної відповідальності є факт здійснення соціально небезпечної поведінки (правопорушення). Характеризуючи підстави юридичної відповідальності, взагалі, більшість дослідників називають критерієм настання відповідальності юридичний факт або фактичний склад, з яким закон пов'язує настання того чи іншого виду юридичної відповідальності, до якого входять такі елементи як: протиправна поведінка, вина, наявність шкідливих наслідків та причинний зв'язок між протиправною поведінкою та завданою шкодою. Наявність майнової шкоди, протиправність дій особи, яка завдала шкоди, необхідний причинний зв'язок між діями та шкодою – всі ці умови складають об'єктивну сторону цивільного правопорушення. Між тим є ще і суб'єктивна сторона цивільного правопорушення. Її складає вина особи, що завдала шкоди. В цивільному праві питання щодо наявності вини в діях заподіювача шкоди є найбільш дискусійним і вимагає окремого науково-теоретичного аналізу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика підстав та умов цивільно-правової відповідальності за завдану шкоду була предметом наукових досліджень багатьох учених-цивілістів. В їх числі слід виділити праці С.Н. Братуся, О.Й. Брагінського, А.М. Белякової, В.С. Венедиктова, В.Г. Верднікова, В.В. Глянцева, С.Є. Донцова, Н.М. Єршової, О.А. Красавчикова, Г.К. Матвєєва, Н.С. Малєїна, М.Я. Мариніної, О.Й. Пергамент, Н.Ю. Сергєєва, Г.М. Свердлова, В.І. Серебровського, П.І. Седугіна, В.С. Тадевосяна, Є.А. Флейшиц, Я.М. Шевченко, К.Б. Ярошенко, К.К. Яічкова та ін. У сучасній цивілістиці проблемам цивільно-правової відповідальності малолітніх, неповнолітніх осіб присвячені роботи таких науковців як: І.С. Кanzaфарова, М.В. Логвінова, В.П. Мироненко, С.Д. Русу, С.Я. Ременяк, Ж.Л. Чорна та ін. Незважаючи на ґрунтовні дослідження, проблеми цивільно-правової відповідальності за завдану шкоду особами з вадами віку, не тільки не втратили своєї актуальності, а навпаки, в умовах оновлення та реформування цивільного та

сімейного законодавства вони потребують ще більшої уваги з метою вдосконалення як теоретичних положень, так і їх практичної реалізації.

Мета статті полягає у всебічному аналізі доктринальних та легальних положень про підстави відповідальності за шкоду, завдану особами з вадами віку, і зокрема, про вину як умову відповідальності малолітніх та неповнолітніх осіб.

Основні результати дослідження. Загальні умови відповідальності за завдану шкоду специфічно розкриваються відносно до різних суб'єктів відповідальності. Шкода відшкодовується у разі, якщо вона завдана протиправними діями, тобто діями, що порушують об'єктивне право і суб'єктивне право потерпілого. Відповідальність за шкоду, завдану неповнолітніми, як вказувала А.М. Белякова, настає за наявності протиправності як в діях самих заподіювачів шкоди, так і в поведінці осіб, зобов'язаних здійснювати нагляд за ними [1, с. 90]. У цьому зв'язку слід погодитись з позицією інших науковців, які зазначали, що при завданні шкоди громадянину, особистості, у цих суб'єктів права з'являється юридична можливість вимагати від заподіювача шкоди її відшкодування. Щоб така можливість виникла, необхідне існування ряду обставин, з якими закон пов'язує зародження у суб'єкта права претендувати на відшкодування шкоди і добиватися його за допомогою правових мір. Названа юридична можливість називається суб'єктивним правом на відшкодування шкоди. Обставини, з якими закон пов'язує виникнення, зміну чи припинення будь-якого суб'єктивного права, зокрема права на відшкодування шкоди, носять назву юридичних фактів. Особливістю суб'єктивного права, зокрема права на відшкодування шкоди, є те, що для цього недостатньо однієї якої-небудь обставини, а вимагається сукупність обставин – так званий юридичний (фактичний) склад. До нього, поряд з іншими, в якості самостійного елемента входить і протиправна винність [2, с. 19]. В основному погоджуючись із таким висновком, вважаємо, що протиправність дій осіб з вадами віку (малолітніх, неповнолітніх осіб) полягає у самому факті завдання шкоди фізичній чи юридичній особі.

В теорії цивільного права і в практиці застосування цивільного законодавства протиправною визнається як дія, так і бездіяльність. Протиправність поведінки осіб, зобов'язаних здійснювати виховання та нагляд за дітьми, полягає саме у відсутності виховання та нагляду. Однією з перших в українській науці цивільного права торкнулася цього питання Я.М. Шевченко, яка наголосила, що особи, які відповідають за шкоду, завдану неповнолітніми, несуть відповідальність за власне правопорушення, яке полягає в тому, що в результаті неналежного нагляду і виховання вони допустили завдання шкоди діями неповнолітнього [3, с. 127].

Слід підкреслити, що в питанні про підстави відповідальності за шкоду, завдану неповнолітніми, не завжди спостерігалась однастайність, і висловлювались різні погляди. В 40-50-х роках минулого століття, відповідальність батьків та інших осіб, в силу закону зобов'язаних здійснювати нагляд за дітьми, розглядалась як винна. Згодом правильність цієї позиції була піддана сумнівам. Було висловлено думку про невинність відповідальності зазначених

осіб. Розбіжності в позиціях з даного питання зводились до наступного. На думку К.К. Яічкова, М.И. Брагінського, О.Й. Пергамент, батьки відповідають за наявності вини за власну поведінку. З точки зору В.С. Тадевосяна, В.І. Серебровського, С.Н. Братуся та Г.М. Свердлова, батьки відповідають за винну поведінку своїх дітей. Зокрема, Г.М. Свердлов відзначав, що питання про вину може ставитися лише по відношенню до самого неповнолітнього і якщо вина в його діях відсутня, то не будуть відповідати і батьки [4, с. 70]. Прихильники встановлення відповідальності за завдану дітьми шкоду незалежно від вини на обґрунтування своєї позиції, посилались на чинне на той період законодавство, за яким встановлення матеріальної відповідальності батьків, розглядалось як один із способів боротьби з дитячою бездоглядністю та безпритульністю. Так, Є.А. Флейшиц та В.І. Серебровський наполягали на тому, що незалежно від вини повинні відповідати тільки батьки чи опікуни. Відповідальність же інших осіб, зобов'язаних здійснювати нагляд за неповнолітніми дітьми, повинна будуватися за загальним правилом, тобто, як винна [5, с. 106-107]. Разом з тим, послідовне втілення принципу винної відповідальності в цивільному законодавстві 60-х років і встановлення відповідальності батьків, опікунів, піклувальників за шкоду, завдану малолітніми, неповнолітніми дітьми, тільки за вину, усунуло підґрунтя для дискусій про підстави відповідальності. В судовій практиці також склалася відповідна закону тенденція встановлення відповідальності за вину батьків, опікунів та інших осіб, зобов'язаних здійснювати нагляд за дітьми.

Після прийняття Цивільного кодексу (1964 р.), у літературі ще тривалий час велися дискусії щодо змісту вини батьків, опікунів, піклувальників. Про відповідальність за нездійснення нагляду за дітьми йшлося тільки стосовно організацій, навчальних закладів, виховних чи медичних установ. Зокрема, такі фахівці, як: О.Й. Пергамент, Л.А. Майданик, Н.Ю. Сергєєва, Н.М. Єршова, К.К. Яічков, Я.М. Шевченко вважали, що відповідальність батьків, опікунів, піклувальників настає за неналежне виконання обов'язку щодо нагляду за дітьми та їх виховання. О.Й. Пергамент справедливо відзначала, що нагляд є лише одним із проявів функції виховання. Н.М. Єршова стверджувала, що не повинно викликати сумнівів правильність трактування вини батьків чи осіб, що їх замінюють, яка спирається на весь комплекс батьківських повноважень і обов'язків батьків по відношенню до своїх неповнолітніх дітей. Тут не можна зводити справу, підкреслювала автор, лише до нагляду, бо попередити шкідливі вчинки дітей їх батьки можуть шляхом належного виховання. Можна сказати, що нагляд за дітьми виступає тут нерозривним елементом виховного процесу [6, с. 150-151].

Інші науковці, такі як: В.С. Тадевосян, М.С. Малєїн, П.І. Седугін та інші, вважали, що відповідальність батьків настає лише за нездійснення нагляду за дітьми чи неналежний нагляд. В.С. Тадевосян, який послідовно дотримувався думки про відповідальність батьків лише за неналежний нагляд, прийшов до висновку, якщо суд присудив дитину одному із батьків, то інший з батьків не несе відповідальності у випадках завдання дитиною шкоди, так як обов'язок здійснювати за дитиною нагляд покладений на того з батьків, з яким він про-

живає [7, с. 30]. За твердженням Н.С. Малєїна, включення до змісту вини батьків нездійснення виховання дітей і нагляду за ними не дає визначеного критерію і тому безмежно розширює можливості визнання батьків винними. Безумовно, батьки повинні піклуватися про виховання дітей і готувати їх до суспільно корисної діяльності. Однак, за порушення цього обов'язку закон не встановлює цивільно-правової відповідальності [8, с. 24]. В.Г. Вердников вважав, що по відношенню до малолітніх дітей відповідальність настає за нездійснення нагляду, а по відношенню до малолітніх – за недоліки у нагляді та у вихованні [9, с. 342]. З точки зору А.М. Беякової, батьки, опікуни, піклувальники повинні відповідати не тільки за шкоду, завдану через відсутність нагляду, але і при відсутності належного їх виконання. Вчена зазначала, що автори, які вважали, що відповідальність повинна наставати тільки за шкоду, завдану прорахунками в нагляді, а не у вихованні, не враховували, що нагляд є елементом виховання. Посилання ж на те, що обов'язок по вихованню дітей є сімейно-правовим, а не цивільно-правовим, і тому невиконання його не може тягти за собою цивільно-правових наслідків, на її думку непереконливе [1, с. 95]. Саме таку позицію підтримуємо і ми з наступних міркувань. Відповідальність настає не через відсутність виховання взагалі, а за завдання шкоди, що є наслідком відсутності виховання. Якщо батьки не пояснили дитині, яка взяла чужу річ, що цього робити не можна, і, більше того, сприяли неправомірній поведінці, що і призвело, наприклад, до крадіжки, відповідальність повинна настати, хоча і буде встановлено, що батьки буквально водять дитину за руку. Вина батьків в неналежному нагляді за своєю дитиною в момент вчинення ним шкідливої дії може в конкретному випадку бути відсутньою. Але вона може передувати моменту завдання шкоди і полягати в неналежному вихованні дитини або взагалі у його відсутності. Останнє може виражатися в активній формі – в поганому прикладі, який батьки демонстрували дітям своєю негативною поведінкою, або ж у пасивній формі – в самоусуненні від виховання, в неприпустимій байдужості до дитини. Не можна також не враховувати і того, що по мірі дорослішання дитини послаблюється нагляд за нею і посилюється виховання, прищеплення певних навичок, почуття відповідальності тощо. Однак це не означає, що нагляд по відношенню до дітей старшого віку повинен бути взагалі виключений. Безперечно він послаблюється: діти по мірі їх дорослішання набувають певної самостійності у взаєминах з людьми. Саме тому при застосуванні норм цивільного законодавства, повинні застосовуватися і норми сімейного законодавства, які регулюють обов'язок батьків виховувати своїх дітей.

Повертаючись до аналізу цивілістичної доктрини радянського періоду, слід також підкреслити, що значного впливу на формування наукової думки справляли положення Пленуму Верховного Суду СРСР «Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, пов'язаних із виховання дітей». Зокрема, Н.М. Єршова зауважувала, що підстави відповідальності батьків за шкідливі дії неповнолітніх «закладені в сімейному законодавстві, яке розкриває поняття батьківських обов'язків» [10, с. 17]. На думку Т.І. Ілларіонової, в основі майнової відповідальності батьків, опікунів, піклу-

вальників лежить винне порушення ними обов'язків, які випливають із сімейно-правових зв'язків із неповнолітніми [11, с. 74]. В юридичній літературі висловлювалася думка, що батьки повинні притягуватися до відповідальності і в тому випадку, коли діти завдали шкоди через невиконання батьками свого обов'язку щодо утримання дитини. Однак, така позиція була сприйнята не усіма. Зокрема, А.М. Белякова, досліджуючи питання щодо вини батьків за шкоду, завдану їхніми дітьми, наголошувала, що невиконання батьками своїх обов'язків щодо утримання дитини пов'язується з невиконанням ними обов'язків по вихованню. Тому з упевненістю можна сказати, продовжувала свій висновок учена, що невиконання обов'язку по вихованню поглинає невиконання обов'язку щодо утримання дітей. Не буває так, щоб батьки були хорошими вихователями і в той же час не надавали коштів на утримання дітей. Така конструкція уявляється штучною [1, с. 97].

Судова ж практика про відповідальність за завдану дітьми шкоду того часу свідчила, що найбільше число правопорушень відбувається в сім'ях, де відсутнє правильне виховання дітей. Більше того, позиція, у відповідності з якою до змісту вини батьків включається не тільки неналежний нагляд за дітьми, але і усунення від їх виховання чи неналежне виховання, знайшла свого відображення в іншій Постанові Верховного Суду «Про деякі питання, що виникають в практиці судів при застосуванні норм, які регулюють відшкодування шкоди», в якій під виною батьків, опікунів, піклувальників, що тягне їх відповідальність за шкоду, завдану неповнолітніми, слід розуміти як нездійснення належного нагляду за неповнолітніми в момент завдання шкоди, так і безвідповідальне ставлення до їх виховання чи неправомірне використання своїх прав щодо дітей, результатом чого є неправильна поведінка дітей, що потягло за собою шкоду. Це положення надало можливість вести мову про наявний та очевидний причинний зв'язок між протиправною поведінкою батьків і поведінкою дітей, результатом чого стало завдання шкоди. Крім того, цією ж постановою було здійснено чітке розмежування змісту вини батьків, опікунів і вини навчальних закладів, виховних чи медичних установ. Зазначені установи несли відповідальність лише за шкоду, завдану дітьми внаслідок прорахунків у нагляді за ними.

Отже, результатом наукового обговорення в середині-кінці минулого століття, питання щодо вини батьків у зобов'язаннях із відшкодування шкоди, завданої їхніми неповнолітніми дітьми, стало закріплення у цивільному законодавстві чіткого правила про те, що майнова відповідальність батьків настає лише за наявності їхньої вини. До речі, подібну тенденцію можна було прослідкувати і в законодавстві деяких зарубіжних країн. Так, у ст. 1384 Цивільного кодексу Франції зазначалось, що відповідальність виникає за збитки, завдані дією осіб, за яких особа повинна відповідати. Крім того, це положення було доповнене введенням презумпції вини батьків в завданні дітьми шкоди. В подальшому ця презумпція отримала в судовій практиці певне обґрунтування – було встановлено конкретний зміст вини батьків як вини в недостатньому нагляді чи поганому вихованні, що потягло спричинення шкоди, відповідно, відбулося обмеження презумпції вини батьків певними межами. За французь-

ким правом, відповідальність на батьків могла бути покладеною тільки в тому випадку, якщо неповнолітній проживав разом з ними, що мало під собою те обґрунтування, що батьки, перш ніж нести відповідальність за дії дітей, повинні мати можливість належним чином здійснювати їх виховання та нагляд за ними. Стосовно відповідальності за шкоду, завдану старшими неповнолітніми, французька судова практика, ще більше збільшувала можливість звільнення батьків від відшкодування шкоди. Зокрема, Р. Саватьє, підкреслювалось, що батьки не можуть відмовити старшим дітям в достатньо широкій свободі. Тому, крім тих випадків, коли у вину громадян може бути поставлено неналежне виховання дітей, якщо шкода завдана дітьми в період, коли вони перебували поза наглядом – під час поїздки чи в процесі доступної для них громадської діяльності, - вони розглядаються як такі, що не підлягають контролю батьків. Вина дітей в таких випадках не могла бути підставою для відповідальності батьків [12, с. 341-342]. Законодавство Польської Народної Республіки взагалі не знало спільної відповідальності батьків і дітей. Діти до 13 років взагалі не могли нести відповідальності за завдану шкоду, обов'язок її відшкодування покладался на батьків. Неповнолітні, старші 13 років, мали обмежену дієздатність, і відповідно, повинні були самостійно відшкодовувати завдану ними шкоду. Чеське законодавство також утверджувало принцип винної відповідальності батьків за шкоду, завдану дітьми, і не встановлювало для них обов'язку відшкодування шкоди, де б це відшкодування виступало в якості міри захисту прав потерпілого. Якщо той, хто зобов'язаний здійснювати нагляд за дітьми доводив, що добросовісно виконував обов'язок щодо нагляду за дитиною, він міг бути звільнений від відповідальності. Взагалі, слід наголосити на тому, що в цивільному законодавстві тодішньої ЧССР, вікова межа відповідальності неповнолітніх була так би мовити рухомою і не пов'язаною з певною віковою межею. Критерієм можливості настання відповідальності була здатність керувати своїми діями та усвідомлювати їх значення. Неповнолітній заподіювач шкоди і тут був центральною фігурою. Від його спроможності нести відповідальність залежало і саме виникнення відповідальності батьків, обсяг їх участі у відшкодування шкоди. Таким чином, можна сформулювати висновок, що при завданні шкоди дітьми, з того моменту, коли вони визнаються такими, що здатні нести відповідальність, вони стають основними суб'єктами, на яких покладається обов'язок відшкодування шкоди, який для них виникає як у правовідношенні відповідальності, так і в правовідношенні захисту. Найбільш послідовно, підкреслювала Я.М. Шевченко, цей принцип знаходить (тепер уже знаходив – І.Т.) вираз у радянському законодавстві, де не тільки чітко зазначається підстава відповідальності батьків – за власне правопорушення, внаслідок якого відбулося завдання неповнолітніми шкоди, але і чітко зазначені межі участі кожного із суб'єктів у відшкодуванні шкоди: відповідальність неповнолітніх – основна і відповідальність батьків – субсидіарна (додаткова) [12, с. 88].

Сучасне українське цивільне право врахувало позитивні напрацювання наукової доктрини із зазначеної проблематики та виробило однозначну позицію, що вина є обов'язковою умовою цивільно-правової відповідальності за

шкоду, завдану особами з вадами віку. Більшість науковців, які торкалися проблематики цивільно-правової відповідальності дітей, одностайні в питанні наявності вини батьків, які притягуються до відповідальності за шкоду, завдану їхніми дітьми. Зокрема В.П. Мироненко вказувала, що специфіка цього делікту знаходить своє вираження в механізмі та структурі відповідальності – в поєднанні з відповідальністю батьків. Особливістю є те, що батьки безпосередньо шкоди потерпілому не завдають, а відтак в зобов'язальні відносини із ним не вступають. Їхній обов'язок відшкодувати шкоду виникає тому, що вони не виконали свого правового обов'язку по вихованню та нагляду за дітьми. Тобто підставою притягнення батьків до цивільно-правової відповідальності є винне протиправне невиконання покладених на них обов'язків по належному вихованню дитини [13, с. 14]. Підставою відповідальності батьків, інших законних представників за шкоду завдану дітьми, наголошує Ж.Л. Чорна, є протиправна поведінка дитини і протиправна поведінка батьків, яка порушує норма законодавства і тягне за собою завдання шкоди або створює загрозу завдання шкоди життю, здоров'ю чи майну фізичних чи юридичних осіб. Це складний юридичний факт, який відноситься до особливих підстав відповідальності, і в чому проявляється його специфіка. Підставою відповідальності за шкоду, завдану малолітніми, неповнолітніми особами (особами з вадами віку) є цивільне правопорушення, яке вчиняється дитиною, а у випадку притягнення до субсидіарної відповідальності законних представників – їх винна поведінка і наявність зв'язку між дитиною та законними представниками [14, с. 102]. Досліджуючи проблеми цивільно-правової відповідальності батьків за правопорушення, вчинювані неповнолітніми, М.В. Логвінова підкреслює, що в основі цивільної відповідальності батьків лежить винне порушення ними обов'язків, що випливають із сімейно-правових зв'язків з неповнолітніми. При цьому автор визначає вину батьків (осіб, які їх замінюють) як безвідповідальне ставлення до виховання неповнолітніх або неправомірне використання своїх прав щодо дітей, результатом чого є неправильна поведінка дітей, яка спричинила шкоду [15, с. 12]. С.Я. Ременяк також притримується позиції, відповідно до якої вина є необхідним елементом складу правопорушення і характеризується тим, що особа усвідомлювала протиправність своєї поведінки, передбачала або повинна була передбачити настання шкідливого результату, бажала його настання або відносила до нього байдуже. Вина батьків, у більшості випадків, виступає у формі необережності, хоча у цивільному праві форма вини не має суттєвого значення, оскільки винно завдані збитки мають бути відшкодовані в повному обсязі [16, с. 17]. Практично аналогічну точку зору висловлює і О.Ф. Лапчевська, яка зазначає, що при вирішенні питання про відповідальність батьків можна і необхідно використовувати так звану теорію «усічених» підстав відповідальності: достатньо самих по собі протиправних дій, описаних у законі, щоб настала встановлена відповідальність та наголошує, що вина у складі сімейного правопорушення належить до його постійних елементів і полягає в тому, що правопорушник обрав варіант поведінки, шкідливий для суспільства та заборонений відповідною правовою нормою [17, с. 8-9].

Висновки. Таким чином, легальні та доктринальні засади правового регулювання питання щодо вини у деліктних зобов'язаннях, пов'язаних із відшкодуванням шкоди, де суб'єктами відповідальності виступають малолітні, неповнолітні особи, підкреслюють важливість та обов'язковість такої умови цивільно-правової відповідальності як вина. Вирішуючи питання про підстави відповідальності батьків за шкоду, завдану неповнолітніми дітьми, необхідно виходити із наявності двох правопорушень. Першим виступає правопорушення дітей, наслідком якого є завдання шкоди третім особам, другим – є правопорушення батьків, яке полягає у нездійсненні належного виховання та нагляду за дітьми, тобто невиконання чи неналежне виконання ними своїх батьківських обов'язків. Саме невиконання батьківського обов'язку пов'язується з поняттям відповідальності. Тому закономірним є те, що підставою притягнення батьків до цивільної відповідальності за правопорушення, вчинені малолітніми, неповнолітніми дітьми, виступає їх власне правопорушення, під яким слід розуміти винне, протиправне невиконання або неналежне виконання покладених на них законом обов'язків по вихованню дітей та нагляду за ними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Белякова А.М.* Гражданско-правовая ответственность за причинение вреда: теория и практика. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1986. – 150 с.
2. *Донцов С.Е., Глянец В.В.* Возмещение вреда по советскому законодательству. – М. : Юрид.лит. – 1990. – 272 с.
3. *Шевченко Я.М.* Специфика гражданской ответственности несовершеннолетних // Сов. государство и право. – 1974. № 5. – С. 127-130.
4. *Яичков К.К.* Ответственность родителей, за вред, причиненный детьми // Сов. госуд и право. – 1949. – № 5. – С. 70-75.
5. *Флейшиц Е.А.* Обязательства из причинения вреда и из неосновательного обогащения. – М. : Гос. изд-во юрид.лит, 1951. – 240 с.
6. *Ершова Н.М.* Вопросы семьи в гражданском праве. – М. : Юрид. лит. – 1977. – 176 с.
7. *Тадевосян В.С.* Ответственность родителей за вред, причиненный детьми / В.С. Тадевосян // Сов. государство и право. – 1949. – № 4. – С. 30-34.
8. *Малеин Н.С.* Возмещение вреда при повреждении здоровья несовершеннолетнего. – М. : Госюриздат, 1962. – 242 с.
9. Советское гражданское право. – ч. II. – М. : Юрид.лит, 1965. – 468 с.
10. *Ершова Н.* Деликтные обязательства и семейные отношения // Сов. юстиция. – 1974. – № 17. – С. 8-10.
11. *Илларионова Т.И.* Структурные особенности некоторых деликтных обязательств. – В 3-х кн.: Гражданские правоотношения и их структурные особенности. – Свердловск. 1975. – С. 72-76.
12. *Шевченко Я.М.* Правове регулювання відповідальності неповнолітніх. – К. : Наукова думка. – 1976. – 190 с.
13. *Мироненко В.П.* Відповідальність батьків за неналежне виховання дітей за сімейним та цивільним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес, сімейне право, міжнародне приватне право. – К. : Київ.нац. ун-т ім. Т.Шевченка, 2001. – 20 с.

14. Чорна Ж.Л. Особливості цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану неповнолітніми / Ж.Л. Чорна // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – Вип. 314. – 2003. – С. 98-103.

15. Логвінова М.В. Цивільна та сімейно-правова відповідальність батьків за правопорушення, вчинені неповнолітніми: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес, сімейне право, міжнародне приватне право. – Інститут держави і права імені В.М. Корецького. – К. : 2006. – 20 с.

16. Ременяк С.Я. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми особами за цивільним законодавством України: автореф. дис....канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес, сімейне право, міжнародне приватне право. – Одес.нац.юрид.акад. – О. : 2007. – 20 с.

17. Лапчевська О.Ф. Позбавлення батьківських прав за сімейним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес, сімейне право, міжнародне приватне право. – К. : Нац. акад. внутр. справ. – 2013. – 19 с.

Тімуш І.С., Коваленко І.А. Вина як умова відповідальності за шкоду, завдану особами з вадами віку

У статті здійснено науково-теоретичний аналіз вини як однієї з умов цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану особами з вадами віку. Розглянуто основні етапи формування наукової думки про вину як умову відповідальності малолітніх, неповнолітніх осіб за шкоду, завдану третім особам. Сформульовані висновки, які можуть бути враховані як в судовій практиці, так і в правотворчій діяльності.

Ключові слова: цивільно-правова відповідальність, умови цивільної відповідальності, особи з вадами віку, вина.

Тімуш И.С., Коваленко И.А. Вина как условие ответственности за вред, причиненный лицами с недостатками возраста

В статье осуществлен научно-теоретический анализ вины как одного из условий гражданско-правовой ответственности за вред, причиненный лицами с недостатками возраста. Рассмотрены основные этапы формирования научной мысли о вине как условия ответственности малолетних, несовершеннолетних за вред, причиненный третьим лицам. Сформулированы выводы, которые могут быть учтены как в судебной практике, так и в правотворческой деятельности.

Ключевые слова: гражданско-правовая ответственность, условия гражданской ответственности, лица с недостатками возраста, вина.

Timush I.S., Kovalenko I.A. Wine as a condition of liability for damage caused by persons with disabilities age

The article presents research and theoretical analysis of fault as one of the conditions of civil liability for damage to persons with disabilities ages. The main stages of the scientific thought of guilt as a condition of liability of minors, minors for damage to third parties. The conclusions that can be considered as a judicial practice and in law-making.

Keywords: civil liability, conditions of civil liability, persons with disabilities will fault.

Стаття надійшла до редакції 25.04.2014.